

Sygn. akt II AKz 105/13

POSTANOWIENIE

Dnia 24 kwietnia 2013 roku

Sąd Apelacyjny w Krakowie w II Wydziale Karnym w składzie:

Przewodniczący:	SSA Jacek Polański
Sędziowie:	SSA Paweł Anczykowski SSO Tomasz Koziół (del.spr.)
Protokolant:	st.sekr.sądowy Iwona Goślińska

przy udziale Prokuratora Prokuratury Apelacyjnej Stanisława Pieczykolana

po rozpoznaniu w sprawie L. J.

o odszkodowanie i zadośćuczynienie za oczywiście niesłuszne tymczasowe aresztowanie

zażalenia wniesionego przez wnioskodawcę

na postanowienie Sądu Okręgowego w Krakowie z dnia 1 marca 2013r. sygn. akt III Ko 213/11

w przedmiocie umorzenia postępowania

na podstawie art. 437 § 1 i 2 k.p.k. i art. 438 pkt 2 k.p.k.

postanawia

uchylić zaskarżone postanowienie i sprawę przekazać Sądowi Okręgowemu w Krakowie do merytorycznego rozpoznania.

UZASADNIENIE

W 2003r. L. J. stanął pod zarzutem popełnienia przestępstw z art. 296 § 1, § 2, § 3 k.k. i art. 299 § 1, § 5, § 6 k.k. i art. 585 § 1 ksh oraz art. 258 § 1 i § 3 k.k.

Postanowieniem z dnia 26 września 2003r. (sygn. akt II Ko 1481/03/S) Sąd Rejonowy dla Krakowa Śródmieścia w Krakowie zastosował wobec niego środek zapobiegawczy w postaci tymczasowego aresztowania, którego stosowanie następnie przedłużano, a który uchylono postanowieniem Prokuratora Okręgowego w Krakowie z dnia 7 czerwca 2004r. (sygn. VI Ds. 56/03/S).

W dniu 3 czerwca 2005r. prokurator postanowił o wyłączeniu z akt śledztwa w sprawie VI Ds. 56/03/S materiałów w części dotyczącej zarzutów popełnienia przez L. J. i inne osoby przestępstw na szkodę (...) S.A. w K., (...) sp. z o.o. w K. oraz (...) sp. z o.o. w K.. Prowadzone w tej sprawie pod ostateczną sygn. V Ds. 19/09/S postępowanie zostało prawomocnie umorzone w dniu 31 grudnia 2009r.

Natomiast w dniu 30 czerwca 2005r. prokurator wystąpił przeciwko L. J. (i innym osobom) z aktem oskarżenia obejmującym – w części – zarzuty tożsame z zarzutami stawianymi mu na początku śledztwa oraz w czasie stosowania wobec niego tymczasowego aresztowania, w tym zwłaszcza dotyczące działania na szkodę (...) S.A. Prowadzone w tej sprawie pod sygnaturą II K 1195/05/N postępowanie przed Sądem Rejonowym dla Krakowa – Nowej Huty w Krakowie toczy się do chwili obecnej.

W dniu 18 lutego 2011r. L. J. wystąpił – przez pełnomocnika – z wnioskiem o odszkodowanie i zadośćuczynienie za niewątpliwie niesłuszne tymczasowe aresztowanie we wskazanej powyżej sprawie. Sąd Okręgowy w Krakowie przystąpił do rozpoznania tego wniosku, w tym na rozprawie w dniu 22 czerwca 2012r. rozpoczął przesłuchanie wnioskodawcy, po czym na prowadzonej na skutek odroczenia od początku rozprawy w dniu 1 marca 2013r. umorzył postępowanie wskazując jako podstawę tego rozstrzygnięcia art. 17 § 1 pkt 9 k.p.k. Uzasadniając to postanowienie sąd okręgowy stwierdził, iż oceny słuszności tymczasowego aresztowania, na gruncie art. 552 § 4 k.p.k. należy dokonywać przede wszystkim z punktu widzenia ostatecznego rozstrzygnięcia w sprawie, a takie odnośnie zarzutu dotyczącego działania na szkodę (...) S.A. (a więc zarzutu, który był uwzględniany przy zastosowaniu tymczasowego aresztowania wobec L. J.) jeszcze nie zapadło. W związku z tym L. J. – zgodnie z treścią art. 17 § 1 pkt 9 k.p.k. – nie jest uprawnionym do wniesienia skargi podmiotem, skoro do chwili obecnej nie rozstrzygnięto się postępowanie sądowe obejmujące część zarzutów dotyczących działania na szkodę (...) SA, tożsamych z zarzutami stawianymi L. J. na początku śledztwa oraz okresu, kiedy stosowany był wobec niego środek zapobiegawczy w postaci tymczasowego aresztowania, a sytuacja ta trwać będzie do czasu jego prawomocnego zakończenia. Dopiero wówczas, w razie korzystnych dla wnioskodawcy rozstrzygnięć, będzie on mógł wystąpić z wnioskiem o odszkodowanie i zadośćuczynienie.

Na postanowienie to zażalenie złożył wnioskodawca L. J., zarzucając naruszenie przepisów prawa procesowego, a w szczególności:

- art. 17 § 1 pkt. 9 k.p.k. poprzez uznanie, iż w niniejszej sprawie brak skargi uprawnionego podmiotu,
- art. 552 § 4 k.p.k. poprzez jego nieuwzględnienie i uznanie, iż na obecnym etapie nie można stwierdzić, że niewątpliwie niesłusznie zastosowano wobec wnioskodawcy środek zapobiegawczy w postaci tymczasowego aresztowania,
- naruszenie przepisów postępowania polegające na braku wyjaśnienia istoty sprawy oraz oparciu orzeczenia na niepełnej podstawie dowodowej.

Wnosząc o uchylenie zaskarżonego postanowienia skarżący podniósł w uzasadnieniu zażalenia, że zgodnie z poglądem prawnym wyrażonym w orzeczeniu Sądu Najwyższego z dnia 20 września 2007 r., I KZP 28/07, istnieje możliwość dochodzenia odszkodowania/zadośćuczynienia na podstawie przepisów rozdziału 58 k.p.k. pomimo toczącej się sprawy, z wykluczeniem jedynie możliwości kumulatywnego dochodzenia roszczeń z tego rozdziału i zaliczenia okresu tymczasowego aresztowania na poczet kar orzeczonych wobec skazanego w tej samej lub w innej sprawie według reguł wynikających z art. 417 k.p.k. i art. 63 k.k., gdyż wcześniejsze uzyskanie odszkodowania lub zadośćuczynienia w trybie przepisów rozdziału 58 k.p.k. wyklucza zaliczenie tego okresu tymczasowego aresztowania na poczet takich kar w tej lub innej sprawie. Dodał, iż nie jest to odosobniony pogląd, lecz ugruntowany tak w judykaturze Sądu Najwyższego, jak też w literaturze przedmiotu. Wskazał także, że to w postępowaniu przygotowawczym zakończonym umorzeniem w dniu 31 grudnia 2009 r. postawione mu były liczniejsze oraz zdecydowanie poważniejsze zarzuty niż te, o które postępowanie nadal się toczy przed Sądem Rejonowym dla Krakowa - Nowej Huty w Krakowie, i to one decydowały o stosowaniu izolacyjnego środka zapobiegawczego głównie dlatego, że zawierały element „wielosobowości” podejrzanych (zarzut zorganizowanej grupy przestępczej z art. 258 § 1 i 3 k.k.). Niewątpliwa niesłuszność tymczasowego aresztowania – zdaniem skarżącego – wynika ponadto z jego postawy procesowej, która była zawsze szeroko eksponowana w postępowaniach incydentalnych związanych z tymczasowym aresztowaniem. Zauważył nadto, że podejmując decyzję o umorzeniu postępowania z uwagi na brak znamion czynu zabronionego prokurator potwierdził, iż podejrzani podejmowali działania w zamiarze kontynuowania pierwotnej działalności zakładów mięsnych. Wzmiankowane okoliczności, w ocenie skarżącego, przekonują o zasadności wniosku

o odszkodowanie, uzasadniając tym samym uchylenie zaskarżonego postanowienia jako stojącego na przeszkodzie do jego rozpoznania.

Sąd Apelacyjny zważył co następuje:

Zażalenie zasługuje na uwzględnienie.

Zasadniczą kwestią wymagającą rozstrzygnięcia w niniejszej sprawie była odpowiedź na pytanie, kiedy aktualizuje się uprawnienie osoby wobec której stosowano w danym postępowaniu izolacyjny środek zapobiegawczy, do wystąpienia z wnioskiem o odszkodowanie za niewątpliwie niesłuszne tymczasowe aresztowanie, a w szczególności, czy dopuszczalne jest złożenie tego wniosku przed uprawomocnieniem się orzeczenia kończącego postępowanie karne w sprawie, w której zastosowano ten środek zapobiegawczy. Kwestia ta – czego nie dostrzegł sąd pierwszej instancji – stanowiła już przedmiot rozważań zarówno judykatury, jak i doktryny, które zasadniczo zgodnie stanęły na stanowisku, że uprawnienie do wystąpienia z żądaniem, o jakim mowa w art. 552 § 4 k.p.k., powstaje w dacie zaprzestania stosowania tymczasowego aresztowania, co oznacza, iż dopuszczalne jest złożenie wniosku o odszkodowanie oraz zadośćuczynienie za niewątpliwie niesłuszne tymczasowe aresztowanie przed uprawomocnieniem się orzeczenia kończącego postępowanie karne w sprawie, w której orzeczono ten środek zapobiegawczy, jeżeli nie jest on już stosowany (zob. uzasadnienie uchwały (7) Sądu Najwyższego z dnia 20 września 2007r., I KZP 28/07, OSNKW 2007/10/70, wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3 marca 2008r., II KK 293/07, OSNKW 2008/6/48 oraz głosę do tego wyroku autorstwa M. Zbrojewskiej i Ł. Chojniaka w OSP 2009/2/23).

W przedstawianej na uzasadnienie tego stanowiska argumentacji, podkreśla się przede wszystkim, że termin, od którego osoba uznająca, iż zastosowane wobec niej tymczasowe aresztowanie było niewątpliwie niesłuszne, ma prawo wystąpić z roszczeniem odszkodowawczym, nie został wskazany przez przepisy rozdziału 58 k.p.k. Kontekst systemowy tej regulacji nakazuje jednak wzięcie pod uwagę, że zgodnie z ogólną zasadą prawa cywilnego, przy deliktach samoistnym źródłem zobowiązania jest na ogół fakt wyrządzenia szkody, za którą ustawa czyni kogoś odpowiedzialnym (W. Czachórski, A. Brzozowski, M. Safjan, E. Skowrońska-Bocian, *Zobowiązania. Zarys wykładu*, Warszawa 2002, s. 197; G. Bieniek (red) *Komentarz do kodeksu cywilnego. Księga trzecia. Zobowiązania*. Tom I, Warszawa 2002, s. 218;). Przeniesienie tej zasady na grunt reżimu odpowiedzialności Skarbu Państwa z tytułu niewątpliwie niesłusznego tymczasowego aresztowania prowadzi do wniosku, że osoba, wobec której stosowano niesłusznie ten środek zapobiegawczy, nabywa uprawnienie do żądania naprawienia przez Skarb Państwa wyrządzonych jej szkód i krzywd z chwilą ich powstania, przy czym określenie i oszacowanie zaistniałych szkód i krzywd jest z reguły możliwe dopiero po zakończeniu stosowania tymczasowego aresztowania. Ponadto zwraca się uwagę na fakt, że przepisy art. 58 k.p.k. kreują po stronie podmiotów prawa określone uprawnienia, o istotnym z punktu widzenia pryncypiów państwa prawa charakterze, wobec czego zgodnie z domniemaniem interpretacyjnym *in dubio pro libertate*, należy przyjąć taką interpretację swoistego milczenia ustawodawcy w interesującej tu kwestii, która poszerza, a nie ogranicza zakres praw i wolności. Odnotowuje się również, iż instytucja odszkodowania i zadośćuczynienia za oczywiście niesłuszne tymczasowe aresztowanie ma charakter gwarancyjny. Dlatego też swego rodzaju zawieszenie uprawnienia do domagania się sprawiedliwej kompensaty szkód i krzywd wynikłych z wykonania niesłusznego tymczasowego aresztowania byłoby jaskrawo sprzeczne z wartościami i zasadami wpływającymi z Konstytucji RP (art. 41 ust. 5) oraz ratyfikowanych traktatów międzynarodowych (art. 5 ust. 5 EKPC oraz art. 9 ust. 5 MPPOiP). Dodać należy, że zaprezentowane tu poglądy znalazły już także wyraz w orzecznictwie Sądu Apelacyjnego w Krakowie (zob. uzasadnienie postanowienia z dnia 19 sierpnia 2011r. sygn. akt II AKz 289/11).

Stanowisko to należy podzielić, żaden przepis ustawy karnoprocesowej nie daje bowiem podstaw do twierdzenia, że brak zakończenia postępowania karnego w sprawie, w której było stosowane tymczasowe aresztowanie, czyni niedopuszczalnym złożenie wniosku o odszkodowanie i zadośćuczynienie za niewątpliwie niesłuszne stosowanie tego środka przez osobę, która była tymczasowo aresztowana. W szczególności, nie stanowi takiej podstawy art. 555 k.p.k. (tak – bez przedstawienia argumentacji – P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Kodeks postępowania karnego*. Tom III. *Komentarz do art. 468-682*, Warszawa 2007, s. 385), statuujący zasadę, w myśl której roszczenie to może być zgłoszone w terminie roku od daty orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie, w której tymczasowe aresztowanie

było stosowane. Przepis ten wszak wyraźnie w swej treści wskazuje, że dotyczy przedawnienia roszczenia, natomiast początek biegu terminu tego przedawnienia wyznacza w sposób niezależny od wymagalności roszczenia z tytułu niewątpliwie niesłusznego tymczasowego aresztowania (L. Paprzycki, Komentarz aktualizowany do art. 555 k.p.k., LEX/el 2012, t. 9;).

Wszystko to sprawia, że w niniejszej sprawie nie sposób mówić o braku po stronie wnioskodawcy L. J. uprawnienia do wystąpienia z wnioskiem o odszkodowanie i zadośćuczynienie za oczywiście niesłuszne tymczasowe aresztowanie (i to trwającym aż do chwili zakończenia postępowania toczącego się przez Sąd Rejonowy dla Krakowa Nowej-Huty w Krakowie pod sygnaturą II K 1195/05/N), co powoduje, że wskazana przez sąd pierwszej instancji przesłanka umorzenia postępowania w rzeczywistości nie zaistniała.

Decyzja procesowa o umorzeniu postępowania nie znajduje również oparcia w pozostałej przedstawionej w pisemnym uzasadnieniu zaskarżonego orzeczenia argumentacji.

Ustalenia, że zapadłe w sprawie wnioskodawcy postanowienia aresztowe „w żadnej mierze nie naruszają przepisów prawa”, „nie ma podstaw do przyjęcia, że zastosowano tu najsurowszy środek zapobiegawczy z ewidentną obrazą przepisów proceduralnych” oraz „nie można stwierdzić – przyjąć, że tymczasowe aresztowanie było niewątpliwie niesłuszne” (k. 479-480), jako dotyczące zasadności roszczenia, a nie przesłanek jego dopuszczalności, stanowić mogą podstawę do nieuwzględnienia (oddalenia) wniosku, nie zaś umorzenia postępowania. Nadto, mają one charakter przedczesny, jako poczynione z obrazą art. 92 k.p.k., skoro w toku prowadzonej w dniu 1 marca 2013r. od początku rozprawy, nie został przeprowadzony tudzież ujawniony żaden dowód, mogący stanowić ich podstawę (w tym choćby te właśnie postanowienia aresztowe – zob. k. 475-476).

Stwierdzenia, że „okres tymczasowego aresztowania powinien być przede wszystkim – z pełnym pierwszeństwem, zaliczony na poczet ewentualnie orzeczonej kary pozbawienia wolności, czy też kary grzywny” i „nie można doprowadzić do sytuacji ewentualnego zasądzenia odszkodowania, co uniemożliwiłoby Sądowi Rejonowemu w Krakowie Wydział II Karny – sygn. akt II K 1195/05/N – zaliczenie L. J. okresu tymczasowego aresztowania na poczet orzeczonej kary” nie znajdują dostatecznej podstawy prawnej, gdyż żaden przepis kodeksu karnego lub kodeksu postępowania karnego nie przewiduje takiego pierwszeństwa i nie wyklucza wskazanej sytuacji, zaś w orzecznictwie przyjmuje się, że zaliczenie okresu tymczasowego aresztowania na poczet kar orzeczonych w tej samej lub innej sprawie wyłącza późniejsze skuteczne wystąpienie z roszczeniem o odszkodowanie i zadośćuczynienie z tytułu oczywiście niesłusznego tymczasowego aresztowania za ten sam okres, podobnie jak wcześniejsze uzyskanie odszkodowania lub zadośćuczynienia wyłącza zaliczenie objętego nim okresu na poczet takich kar (tak uchwała (7) Sądu Najwyższego z dnia 20 września 2007r., I KZP 28/07, OSNKW 2007/10/70, przy czym stanowisko to jest krytykowane przez część doktryny, ze wskazaniem na możliwość orzeczenia o odszkodowaniu lub zadośćuczynieniu za dany okres oczywiście niesłusznego tymczasowego aresztowania mimo jego wcześniejszego zaliczenia na poczet orzeczonej kary, zob. glosy do powołanej uchwały P. Domagały, Prokurator 2008, nr 4, s. 93 i n. oraz K. Pachnika LEX/el 2010;).

Nieporozumieniem jest natomiast pogląd, że postępowanie w przedmiocie odszkodowania i zadośćuczynienia doprowadziłoby jedynie do „poważnych i (...) niepotrzebnych komplikacji”, gdyż wnioskodawca może wystąpić z wnioskiem w późniejszym czasie, po rozstrzygnięciu powołanej wyżej sprawy. Prawem wnioskodawcy jest bowiem wystąpienie z wnioskiem w wybranym przez siebie terminie, a rzeczą sądu wniosku tego rozpoznanie, przy czym – w związku z rozkładem ciężaru dowodu w postępowaniu o odszkodowanie i zadośćuczynienie za oczywiście niesłuszne tymczasowe aresztowanie – to wnioskodawca ponosi ryzyko nieudowodnienia podstawy zgłoszonego roszczenia w kontekście braku prawomocnego rozstrzygnięcia sprawy, w związku z którą stosowane było wobec niego tymczasowe aresztowanie, w tym nieuwzględnienia (oddalenia) wniosku jako przedczesnego (art. 558 k.p.k. w zw. z art. 316 § 1 k.p.c.).

Z tych względów Sąd Apelacyjny uchylił zaskarżone postanowienie i przekazał sprawę do merytorycznego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w Krakowie.